

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

22 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski

SSN Ewa Stefańska (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 22 lutego 2024 r. w Warszawie

skargi kasacyjnej Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego

w Międzyrzeczu

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

z 25 marca 2020 r., I ACa 846/19,

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego

w Międzyrzeczu

przeciwko M. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w N., A. G. i M. G. o

uznanie czynności prawnych za bezskuteczne,

**uchyla zaskarżony wyrok w zakresie punktu 1 podpunkty
a i b oraz punktów 3 i 4, i przekazuje sprawę w tej części Sądowi
Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

[SOP]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 27 września 2019 r. Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim: w punkcie pierwszym uznał za bezskuteczne wobec Skarbu Państwa reprezentowanego przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu: (a) umowę spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z 30 maja 2014 r., zawartą w formie aktu notarialnego, w części, w jakiej K. S. pokrył objęte 10 udziałów o łącznej wartości nominalnej 10 000 zł w spółce M. Sp. z o.o. w N. w całości wkładem niepieniężnym w postaci zorganizowanej części przedsiębiorstwa prowadzonego pod firmą „P.” K. S. w N., w skład której wchodziły zabudowane i niezabudowane nieruchomości oraz ruchomości w postaci pojazdów, maszyn i urządzeń, a także opisane w wyroku (lit. od b do j) umowy sprzedaży i umowę darowizny, celem zaspokojenia przysługujących wierzycielowi Skarbowi Państwa - Naczelnikowi Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu wobec dłużnika K. S. wierzytelności pieniężnych z tytułu podatku od towarów i usług oraz podatku dochodowego od osób fizycznych, wraz ze związanymi z nimi należnościami ubocznymi w postaci odsetek za zwłokę i kosztami upomnień, których łączna wysokość na dzień 31 stycznia 2018 r. wynosiła 27 779 448 zł, zaś w punkcie II orzekł o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy ustalił, że K. S. jest dłużnikiem podatkowym Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu, przy czym zaległości podatkowe dłużnika wynikały m.in. z tytułu podatku VAT (za poszczególne miesiące 2010 i 2011 r.) oraz podatku dochodowego od osób fizycznych za lata 2010 i 2011. Pismem z 4 lutego 2013 r. Prokurator Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim wystąpił do Dyrektora Urzędu Kontroli Skarbowej w Zielonej Górze z wnioskiem o wszczęcie wobec K. S. postępowania kontrolnego. Postanowienia Dyrektora Urzędu Kontroli Skarbowej w Zielonej Górze z 6 lutego 2013 r. o wszczęciu postępowania kontrolnego zostały doręczone dłużnikowi 20 lutego 2013 r. Po stwierdzeniu zaległości podatkowych dłużnika Naczelnik Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu prowadził wobec K. S. postępowania egzekucyjne, które nie przyniosły rezultatu. W toku podejmowanych czynności ustalono, że dłużnik nie

dysponuje majątkiem pozwalającym na zaspokojenie chociażby części obciążających go należności podatkowych. Ostatecznie postępowania egzekucyjne zostały umorzone postanowieniami z 30 września 2015 r., z 29 grudnia 2015 r. i z 28 grudnia 2017 r.

Wobec K. S. prowadzone były również postępowania karne. 12 grudnia 2017 r. Prokuratura Okręgowa w Gorzowie Wlkp. skierowała do Sądu Okręgowego w Gorzowie Wlkp. akt oskarżenia m.in. przeciwko K. S., któremu przedstawiono liczne zarzuty związane z przestępstwami skarbowymi. Ostatecznie Sąd Okręgowy w Gorzowie Wlkp. II Wydział Karny wyrokiem z [...] r. (sygn. akt [...]) uznał K. S. za winnego popełnienia zarzucanych mu czynów i wymierzył mu karę łączną 2 lat pozbawienia wolności oraz karę łączną grzywny. Wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności zostało warunkowo zawieszone na okres próby wynoszący 5 lat. Orzeczenie to w stosunku do K. S. uprawomocniło się 28 grudnia 2018 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że K. S. nie posiada żadnego wartościowego majątku, nie jest właścicielem samochodów, cennych ruchomości ani nieruchomości. Egzekucja administracyjna prowadzona wobec niego została umorzona na skutek stwierdzenia jej bezskuteczności w 2015 r. i w 2017 r.

Skarbowi Państwa - Naczelnikowi Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu przysługują wobec dłużnika K. S. wierzytelności pieniężne wraz ze związanymi z nimi należnościami ubocznymi w postaci odsetek za zwłokę i kosztami upomnień, których łączna wysokość na dzień 31 stycznia 2018 r. wynosiła 27 779 448 zł. Są to należności z tytułu: podatku od towarów i usług za maj 2010 r., czerwiec 2010 r., sierpień 2010 r., październik 2010 r. (stwierdzone decyzją Dyrektora Urzędu Kontroli Skarbowej w Zielonej Górze z 12 czerwca 2015 r. oraz wystawionymi przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu administracyjnymi tytułami wykonawczymi z 10 lipca 2015 r.); podatku od towarów i usług za luty 2011 r., marzec 2011 r. i kwiecień 2011 r. (stwierdzone decyzją Urzędu Kontroli Skarbowej w Zielonej Górze z 18 września 2015 r., decyzją Dyrektora Izby Skarbowej w Zielonej Górze z 21 grudnia 2015 r. oraz wystawionym przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w

Międzyrzeczu administracyjnym tytułem wykonawczym z 23 października 2015 r.); podatku dochodowego od osób fizycznych za 2010 r. (stwierdzone decyzją Dyrektora Kontroli Skarbowej w Zielonej Górze z 12 czerwca 2015 r., decyzją Dyrektora Izby Skarbowej w Zielonej Górze z 21 września 2015 r. oraz wystawionym przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu administracyjnym tytułem wykonawczym z 13 lipca 2015 r.); podatku dochodowego od osób fizycznych za 2011 r. (stwierdzone decyzją Dyrektora Izby Administracji Skarbowej w Zielonej Górze z 19 września 2017 r. oraz tytułem wykonawczym wystawionym przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w Międzyrzeczu z 3 listopada 2017 r.).

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo okazało się być zasadne. Powód wywodził swoje żądanie dotyczące umów z 30 maja 2014 r. oraz z 6 października 2014 r., a także umów dotyczących nabycia rzeczy przez M. G., z art. 527 k.c., natomiast żądanie co do umów dotyczących nabycia rzeczy przez M. G. było oparte na art. 531 § 2 k.c. Sąd pierwszej instancji stwierdził, że powód wykazał istnienie wierzytelności z tytułu podatku od towarów i usług oraz podatku dochodowego od osób fizycznych za poszczególne okresy, a ponadto fakt wyzbycia się przez K. S. majątku pozwalającego wierzycielowi na prowadzenie egzekucji wobec dłużnika. Wskazał, że majątek dłużnika pomniejszył się o prawie 5 000 000 zł na skutek zakwestionowanych czynności prawnych, co doprowadziło do stanu niewypłacalności.

Sąd pierwszej instancji podzielił stanowisko powoda, że umowa spółki z 30 maja 2014 r. w zakresie, w jakim K. S. pokrył objęte 10 udziałów w spółce wkładem niepieniężnym w postaci zorganizowanej części przedsiębiorstwa, była dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela (powoda). Takie samo stanowisko Sąd Okręgowy przyjął odnośnie do umowy darowizny z 6 października 2014 r. oraz umów zawartych z M. S., które zostały udokumentowane fakturami. Oceny, czy czynności prawne pozwanego (dłużnika) zostały dokonane z pokrzywdzeniem wierzycieli, Sąd Okręgowy dokonał według stanu z chwili jej zaskarżenia, uzasadniając dobór tego kryterium czasowego orzecznictwem Sądu Najwyższego. Wskazał, że zaskarżenie czynności w stosunku do pozwanej spółki i pozwanej A. G. nastąpiło 16 marca 2017

r., a w stosunku do pozwanego M. G. 17 października 2017 r., co oznacza, że zachowany został termin z art. 534 k.c.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko powoda co do braku ekwiwalentności świadczeń, jeśli chodzi o wkład niepieniężny w odniesieniu do umowy z 30 maja 2014 r. Za słuszną w tym zakresie uznał argumentację powoda podniesioną w uzasadnieniu pozwu. Wartość aportu wniesionego do nowopowstałej spółki wynosiła 4 443 500 zł. Zdaniem Sądu Okręgowego pokrycie udziałów o wartości nominalnej 10 000 zł wkładem przedstawiającym wartość 4 443 500 zł świadczyło o braku ekwiwalentności świadczeń, skutkującym oceną spornej umowy spółki jako nieodpłatnej w myśl art. 528 k.c. Sąd pierwszej instancji wziął pod uwagę także nieodpłatny charakter darowizny z 6 października 2014 r., co umożliwiło mu skorzystanie z ułatwień dowodowych wynikających z art. 528 k.c.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że z dokumentów zgromadzonych w sprawie wynika, iż dłużnik w chwili wniesienia pozwu, jak i w chwili zamknięcia rozprawy, nie posiadał żadnego majątku, do którego wierzyciel (powód) mógłby skutecznie skierować egzekucję. W szczególności zwrócił uwagę na wykazy majątku dłużnika, z których wynika, że jest on bezrobotny, zamieszkuje w nieruchomości stanowiącej własność swego ojca – emeryta, nie posiada rachunków bankowych, cennych ruchomości lub wierzytelności. Niewypłacalność dłużnika została także potwierdzona przez stan kont dłużnika, na których brak było środków, co spowodowało, że postanowieniami z 30 września 2015 r. i 29 grudnia 2015 r. umorzono postępowanie egzekucyjne prowadzone wobec majątku dłużnika. Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy wskazał, że powód nie będzie mógł zaspokoić swego roszczenia wynikającego z ostatecznych decyzji administracyjnych i wystawionych tytułów wykonawczych. Dłużnik wyzbył się całego majątku w trakcie prowadzenia kontrolnych postępowań skarbowych i postępowania karnego. Postępowanie kontrolne zostało wszczęte 2 lutego 2013 r., a więc przed czynnościami prawnymi dłużnika, o które chodzi w sprawie.

Sąd Okręgowy wskazał, że powyższe fakty potwierdzają fraudacyjny

charakter czynności prawnych dłużnika, podobnie jak zbieżność czynności z wszczętymi postępowania karnymi, przesłuchaniami, zatrzymaniami, w tym A. G., z wnioskiem z 4 lutego 2013 r. do Dyrektora Urzędu Kontroli Skarbowej o wszczęcie postępowania kontrolnego, postanowieniem o wszczęciu postępowania kontrolnego z 6 lutego 2013 r., doręczonym dłużnikowi 20 lutego 2013 r.

Pozwana spółka i pozostali pozwani nie wykazali w trakcie procesu okoliczności z art. 533 k.c., a w szczególności nie wskazali majątku dłużnika, który umożliwi zaspokojenie wierzyciela, nie spłacili też długu K. S. w żadnej części. Dłużnik zalegał wobec powoda z zapłatą podatków w łącznej wysokości liczonej na 31 stycznia 2018 r. 32 561 613 zł, a z tytułu podatków, o które chodzi w niniejszej sprawie, w kwocie 27 779 448 zł. Stanowiska Sądu Okręgowego nie zmieniła w tym zakresie okoliczność, że pozwana A. G. zwróciła bratu darowiznę, nie dokonała tego bowiem na rzecz wierzyciela dłużnika.

Za niezasadny Sąd Okręgowy uznał zarzut pozwanego dotyczący wpisu hipoteki przymusowej na kwotę 2 559 049 zł na zabezpieczenie grzywny w kwocie 100 000 zł i uszczuplone należności publicznoprawne w kwocie 2 449 049 zł, zgodnie z postanowieniem Prokuratora Prokuratury Rejonowej z 25 września 2014 r. (w kontekście opinii biegłego szacującej wartość nieruchomości na 1 820 000 zł). Sąd pierwszej instancji uzasadnił to faktem, że nie jest przesądzone, jak zakończy się postępowanie karne i czy faktycznie dojdzie do zrealizowania należności (w tym grzywny), które zabezpiecza hipoteka.

W ocenie Sądu pierwszej instancji dłużnik, na skutek umowy spółki i umów zawartych z pozwanymi, stał się niewypłacalny w wyższym stopniu niż był przed dokonaniem tych czynności, a zatem dokonał czynności prawnych ze świadomością pokrzywdzeniem wierzyciela (powoda). Sąd Okręgowy wskazał, że dłużnik obejmował swoją świadomością nieprawidłowości w rozliczaniu należności podatkowych w 2010 i 2011 r., a w konsekwencji istnienie poważnych zaległości z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych za 2010 i 2011 r. oraz podatku od towarów i usług za 2010 i 2011 r., o czym świadczy porównanie sekwencji

zdarzeń, udowodnionych przez powoda dołączonymi dokumentami.

Sąd Okręgowy wskazał, że spełniona została również przesłanka wiedzy osoby trzeciej o działaniu dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela, albowiem członkowie zarządu oraz wspólnicy M. Sp. z o.o. w N. to osoby powiązane rodzinnie i gospodarczo z dłużnikiem K. S. K. S. jest bratem A. G. (z d. S.), natomiast M. G. to mąż A. G. Sąd pierwszej instancji wywiódł, że spółka M. została założona przez rodzeństwo mieszkające pod tym samym adresem. Darowizna została dokonana między rodzeństwem. M. G. od 9 października 2014 r. prowadził działalność gospodarczą tożsamą w przeważającej części z działalnością gospodarczą K. S. (do 30 kwietnia 2015 r.). Okoliczności te dowodzą, że M. G. miał wiedzę o zaległościach podatkowych szwagra, musiał wiedzieć o założeniu spółki M. i o jej krzywdzącym dla wierzyciela charakterze. Mając na uwadze powyższe, Sąd pierwszej instancji na podstawie art. 527 § 3 k.c. przyjął domniemanie, że osoby te wiedziały, iż dłużnik działa ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela i podkreślił, że pozwani tego domniemania nie obalili. Mając na uwadze spełnienie wszystkich przesłanek z art. 527 k.c., Sąd Okręgowy orzekł o uznaniu za bezskuteczne wobec powoda czynności prawnych wymienionych w punkcie I wyroku.

Na skutek apelacji pozwanych, wyrokiem z 25 marca 2020 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie: w punkcie pierwszym zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I, lit. a), tiret pierwszy dotyczącym zabudowanej nieruchomości położonej w N., gmina P., powiat m., województwo [...], oznaczonej numerem ewidencyjnym działki [...] o powierzchni 0,8329 ha, dla której Sąd Rejonowy w M. prowadzi księgę wieczystą [...], w taki sposób, że oddalił powództwo w tej części; w punkcie drugim oddalił apelację pozwanej M. sp. z o.o. w N. w pozostałej części oraz oddalił w całości apelację pozostałych pozwanych, zaś w punktach 3 i 4 - orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny uznał, że nie było podstaw do uwzględnienia powództwa w części dotyczącej żądania uznania za bezskuteczną wobec powoda umowy spółki M. sp. z o.o. z 30 maja 2014 r., w zakresie, w jakim K. S. pokrył objęte 10 udziałów o łącznej wartości nominalnej 10 000 zł w spółce w całości wkładem niepieniężnym

w postaci zabudowanej nieruchomości położonej w N., gmina P., powiat m., województwo [...], oznaczonej numerem ewidencyjnym działki [...] o powierzchni 0,8329 ha, dla której Sąd Rejonowy w M. prowadzi księgę wieczystą [...]. Zdaniem Sądu odwoławczego nie zostało wykazane, że doszło do pokrzywdzenia wierzyciela na skutek wniesienia opisanej nieruchomości do majątku spółki M., wobec ustalenia, że nieruchomość ta obciążona jest hipoteką przymusową celem zabezpieczenia należności, której wartość – przy równoczesnym uwzględnieniu zasad kolejności zaspokajania wierzycieli w postępowaniu egzekucyjnym – wykluczałaby w istocie możliwość zaspokojenia wierzytelności strony powodowej. Sąd Apelacyjny sprecyzował, że wartość szacunkowa nieruchomości położonej w N. wynosi 1 820 000 zł. Nieruchomość została obciążona hipoteką przymusową w kwocie 2 559 049 zł, ustanowioną na podstawie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym z 25 września 2014 r. na rzecz Prokuratury Rejonowej w Gorzowie Wlkp. Hipoteka przymusowa dotyczyła zabezpieczenia grożących K. S.: grzywny w kwocie 100 000 zł oraz obowiązku uiszczenia uszczuplonych należności publicznoprawnych w kwocie 2 449 049 zł.

W ocenie Sądu drugiej instancji istniejące obciążenie hipoteką przymusową powyższej nieruchomości celem zabezpieczenia innej wierzytelności, której wartość przewyższa wartość tej nieruchomości, wyklucza przyjęcie pokrzywdzenia wierzyciela jej zbyciem. W razie obciążenia hipoteką składników majątkowych będących przedmiotem zaskarżonej czynności, do pokrzywdzenia wierzyciela nie dochodzi bowiem, jeśli kwestionowana czynność doprowadziła do usunięcia z majątku dłużnika takich składników majątkowych, z których wierzyciel w żadnej części nie mógłby uzyskać zaspokojenia swojego roszczenia. Sąd Apelacyjny podkreślił, że należność zabezpieczona hipoteką przymusową na powyższej nieruchomości korzystać będzie z lepszego pierwszeństwa w zakresie obowiązku uiszczenia uszczuplonych należności publicznoprawnych w kwocie 2 449 049 zł (art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c.), aniżeli należność, której ochrony powód domaga się w niniejszym postępowaniu (art. 1025 § 1 pkt 7 k.p.c.).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie stanowi przy tym argumentu

przeciwstawnego twierdzenie, że w toku ewentualnej licytacji być może komornikowi udałoby się sprzedać powyższą nieruchomość za cenę wyższą niż to wynika z oszacowania. Równie prawdopodobna jest bowiem teza, że uzyskana cena może być niższa bądź, że nieruchomość nie znajdzie żadnego nabywcy w takim trybie. Nie uszło przy tym uwadze Sądu odwoławczego, że nie jest jeszcze przesądzone jak zakończy się postępowanie karne, którego dotyczy należność zabezpieczona hipoteką na przedmiotowej nieruchomości. W ocenie Sądu drugiej instancji, okoliczność ta nie ma jednak istotnego znaczenia. Według art. 1036 § 1 i 2 k.p.c. wierzyciel, który przed zajęciem nieruchomości uzyskał na niej hipotekę, stwierdzoną w opisie i oszacowaniu, ale w chwili podziału nie legitymuje się tytułem wykonawczym, uczestniczy w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z tej nieruchomości bez potrzeby zgłoszenia się i udowodnienia wierzytelności zabezpieczonej tą hipoteką. Przypadającą mu należność pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, wskazując przyczyny uzasadniające wstrzymanie wypłaty. Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w części dotyczącej analizowanej nieruchomości, w ten sposób, że powództwo w tej części oddalił. W pozostałym zakresie zaś uznał apelację za bezpodstawną.

Sąd Apelacyjny przyznał, że w przypadku, gdy przedmiotem czynności dłużnika są pieniądze, wierzyciel może mieć trudności w skorzystaniu z uprawnienia wynikającego z art. 532 k.c., co wynika z istoty tego rodzaju przedmiotów i polega na tym, że przedmioty takie ulegają na ogół zmieszaniu z innymi tego samego rodzaju składnikami majątku osoby trzeciej. Wskutek tego w chwili podjęcia egzekucji przez pokrzywdzonego wierzyciela nie ma możliwości ustalenia, które z nich były przedmiotem kwestionowanej czynności dłużnika, a w konsekwencji nie jest możliwe dochodzenie w trybie powyższego przepisu w postępowaniu egzekucyjnym zaspokojenia z oznaczonych przedmiotów, które w następstwie czynności dłużnika wyszły z jego majątku.

W ocenie Sądu odwoławczego okoliczność ta nie uzasadnia jednak wniosku

o niedopuszczalności wystąpienia w tych przypadkach z akcją paulińską. W tych przypadkach wierzyciel jest bowiem uprawniony do prowadzenia w następstwie wyroku pauliańskiego egzekucji z całego majątku osoby trzeciej. Osoba trzecia, która uzyskała przysporzenie wskutek tej czynności, jest biernie legitymowana nawet wtedy, gdy rozporządziła przedmiotem przysporzenia na rzecz innej osoby, a nie zachodzą przesłanki do bezpośredniego pozwania tej innej osoby zgodnie z art. 531 § 2 k.c. Po uprawomocnieniu się wyroku pauliańskiego zaskarżoną czynność prawną dłużnika z osobą trzecią należy zatem uważać za bezskuteczną względem wierzyciela już od chwili jej dokonania. Jakkolwiek możliwość prowadzenia przez wierzyciela przewidzianej w art. 532 k.c. rozszerzonej egzekucji powstaje dopiero po uprawomocnieniu się wyroku pauliańskiego, to jednak ze względu na wsteczną moc ubezskutecznienia zaskarżonej czynności prawnej wierzyciel powinien móc się zaspokoić z jej przedmiotu w granicach korzyści uzyskanej przez osobę trzecią od dłużnika, a więc od chwili dokonania przez dłużnika czynności prawnej uznanej za bezskuteczną względem wierzyciela. Przeznaczeniem korzyści majątkowej uzyskanej przez osobę trzecią od dłużnika jest jej użycie w celu zaspokojenia wierzyciela.

Sąd Apelacyjny nie podzielił zarzutów dotyczących naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 527 § 3 w zw. z art. 531 § 2 k.c. w zakresie przyjęcia przez Sąd Okręgowy domniemania, że pozwani. dokonując zakwestionowanych przez powoda czynności rozporządzających dotyczących będącego jego własnością majątku, działali ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Wskazał, że skoro powodowi przysługiwało domniemanie z art. 527 § 3 k.c. dotyczące osoby bliskiej dokonującej czynności prawnej, za którą niewątpliwie należy uznać rodzeństwo dłużnika K. S. – M. S. i A. S. (G.) oraz jego szwagra M. G., to Sąd Okręgowy był uprawniony do oparcia ustalenia dotyczącego działania dłużnika z pokrzywdzeniem wierzyciela na podstawie tego domniemania. W tej sytuacji to na pozwanych ciążyła powinność wykazania, że nie działali ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Pozwani w trakcie procesu nie obalili jednak tego domniemania.

Powód wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w części, tj. w zakresie punktu 1, podpunkt a i b, jak również w zakresie punktu 4 sentencji wyroku oraz domagał się uchylenia tego wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania. Skarżący zarzucił naruszenie: art. 527 § 1 i § 2 k.c. poprzez ich błędną wykładnię, dokonaną z pominięciem treści art. 110 pkt. 2 u.k.w.h., art. 291 k.p.k., art. 294 k.p.k. oraz art. 131 § 1 i 132 § 1 k.k.s.; art. 527 § 1 i § 2 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie.

W odpowiedzi M. sp. z o.o. w N. wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej i orzeczenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie w zakresie, w jakim skutkuje uchyleniem zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazaniem w tym zakresie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

W pierwszej kolejności skarżący zarzucił naruszenie art. 527 § 1 i § 2 k.c. poprzez ich błędną wykładnię, dokonaną z pominięciem treści art. 110 pkt. 2 u.k.w.h., art. 291 k.p.k., art. 294 k.p.k. oraz art. 131 § 1 k.k.s. i art. 132 § 1 k.k.s. Według powoda błędnie przyjęto w zaskarżonym wyroku, że nie dochodzi do pokrzywdzenia wierzyciela pauliańskiego, gdy przedmiot zaskarżonej czynności prawnej jest obciążony hipoteką przymusową ustanowioną w postępowaniu karnym na zabezpieczenie wykonania kary i obowiązku uiszczenia uszczuplonych należności publicznoprawnych na kwotę wyższą niż wartość obciążonej nieruchomości. Według skarżącego hipoteka przymusowa ustanowiona na podstawie art. 110 pkt. 2 u.k.w.h. w zw. z 291 k.p.k. i art. 131 § 1 k.k.s. jedynie tymczasowo i prowizorycznie zabezpiecza wykonanie przyszłego, ewentualnego obowiązku, który może nie zostać nałożony na sprawcę przestępstwa skarbowego w orzeczeniu kończącym postępowanie karne, co powoduje, że hipoteka jako ograniczone prawo rzeczowe może upaść, a wraz z nią zabezpieczenie, które ma uniemożliwiać skuteczną egzekucję należności wierzyciela pauliańskiego lub czynić niecelowym występowanie ze skargą pauliańską. Ponadto z wpisem hipoteki przymusowej nie wiąże się domniemanie istnienia zabezpieczonej

należności, zaś „wierzytelność” mogąca wynikać ze środka reakcji karnej powstanie dopiero z momentem jego prawomocnego zastosowania, a zatem w chwili wyrokowania. Tego rodzaju potencjalna wierzytelność nie może więc być uważana za okoliczność świadczącą o braku szans na zaspokojenie z przedmiotu hipoteki.

Ponadto skarżący zarzucił naruszenie art. 527 § 1 i § 2 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie, polegające na uznaniu, że nie doszło do pokrzywdzenia wierzyciela pauliańskiego w wyniku dokonania zaskarżonej czynności prawnej, w sytuacji, gdy nie ustalono, na czyją rzecz została ustanowiona hipoteka przymusowa na mocy postanowienia prokuratora, a ponadto, czy hipoteka ta ma za przedmiot te same należności publicznoprawne, których ochrony powód dochodził w niniejszym postępowaniu. Zdaniem skarżącego, jeśli zachodziłaby tożsamość przedmiotowa i podmiotowa pomiędzy wierzytelnościami zabezpieczonymi rzeczowo i stanowiącymi przedmiot powództwa pauliańskiego, nie istniałyby przeszkody prawne i faktyczne dla uzyskania przez powoda zaspokojenia z przedmiotu hipoteki. Ponadto istnienie zabezpieczenia hipotecznego na nieruchomości będącej przedmiotem zaskarżonej czynności prawnej nie wyłącza pokrzywdzenia wierzyciela, jeżeli zachodzi ryzyko upadku zabezpieczenia lub uzyskanie zaspokojenia z przedmiotu zabezpieczenia wiąże się z dodatkowym znacznym nakładem kosztów, czasu i ryzyka.

W przedmiotowej sprawie spór dotyczy więc konsekwencji prawnych ustanowienia na nieruchomości hipoteki przymusowej oraz wpływu jej ustanowienia na skuteczność zaskarżenia przez wierzyciela czynności dłużnika dokonanej z jego pokrzywdzeniem na podstawie art. 527 § 1 k.c.

Zgodnie z art. 109 ust. 1 u.k.w.h. wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika (hipoteka przymusowa). Przy tym błędne jest stanowisko, jakoby wpis hipoteki przymusowej miał charakter zabezpieczający i nieprowadzący do zmiany treści praw podmiotowych ujawnionych w księdze wieczystej, a zatem by był rozstrzygnięciem wpadkowym. Zabezpieczenie uzyskiwane w ten sposób ma bowiem materialnoprawny charakter, kreując stosunek

prawny między uprawnionym przez wpis a każdorazowym właścicielem nieruchomości, nadto wpływa na określenie pierwszeństwa hipotek (zob. postanowienie SN z 19 lutego 2021 r., III CSKP 33/21, OSNC 2022, nr 2, poz. 16).

Prawomocny wyrok uwzględniający powództwo wierzyciela przeciwko osobie trzeciej na podstawie art. 527 k.c. nie stanowi podstawy wpisu hipoteki przymusowej, o której mowa w art. 109 ust. 1 u.k.w.h., obciążającej nieruchomość osoby trzeciej nabytą w wyniku czynności uznanej za bezskuteczną. Hipotekę przymusową zabezpieczającą skonkretyzowaną wierzytelność pieniężną można ustanowić na podstawie tytułu wykonawczego zasądzającego tę wierzytelność pieniężną od dłużnika, na nieruchomości, która jest jego własnością. Pozwana osoba trzecia nie jest dłużnikiem osobistym wierzyciela. Wyrok uwzględniający skargę pauliańską nie może być podstawą wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomość osoby trzeciej (pозwanej ze skargi pauliańskiej) nawet w sytuacji dołączenia do tego wyroku tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi osobistemu wnioskodawcy. Wskazane w art. 532 k.c. uprawnienie, któremu odpowiada obowiązek pozwanej osoby trzeciej, realizuje się poprzez wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikowi osobistemu i skierowanie jej do składnika majątkowego należącego do pozwanej osoby trzeciej, który wyszedł z majątku dłużnika osobistego powoda lub do niego nie wszedł wskutek zakwestionowanej skargą pauliańską krzywdzącej wierzyciela czynności prawnej (zob. wyrok SN z 12 listopada 2020 r., III CSK 32/18).

Hipotekę przymusową można uzyskać m.in. na podstawie postanowienia prokuratora (art. 110 pkt 2 u.k.w.h.). W postępowaniu karnym prokurator może ustanowić zabezpieczenie majątkowe (art. 291 i n. k.p.k.), przy czym kompetencja taka przysługuje mu na etapie postępowania przygotowawczego. Zabezpieczeniem majątkowym może być m.in. hipoteka przymusowa (art. 292 § 1 w zw. z art. 747 pkt 2 k.p.c.). Hipotekę przymusową na podstawie postanowienia prokuratora ustanawia się w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności (należności) wynikającej z określonego stosunku prawnego. Mogą to być wierzytelności (należności) pieniężne z tytułu: grzywny (art. 32 pkt 1 k.k.); świadczenia pieniężnego (art. 39 pkt 7 w zw. z art. 43a k.k.); środka kompensacyjnego polegającego na obowiązku naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem

szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 k.k.); środka kompensacyjnego w postaci nawiazki (art. 46 § 2, art. 47 k.k.); zwrotu pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi pieniężnej korzyści majątkowej, jaką sprawca osiągnął z popełnionego przestępstwa, albo jej równowartości wyrażonej w pieniądzu; kosztów sądowych (art. 291 § 3 k.p.k.) (zob. T. Czech [w:] *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*. Tom II. Hipoteka, wyd. II, LEX/el. 2024, art. 110).

W przedmiotowej sprawie Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo w części dotyczącej żądania uznania za bezskuteczną wobec powoda umowy spółki M. sp. z o.o. z 30 maja 2014 r., w zakresie w jakim K. S. pokrył objęte 10 udziałów o łącznej wartości nominalnej 10 000 zł w spółce w całości wkładem niepieniężnym w postaci zabudowanej nieruchomości położonej w N., gmina P., powiat m., województwo [...], oznaczonej numerem ewidencyjnym działki [...] o powierzchni 0,8329 ha, dla której Sąd Rejonowy w M. prowadzi księgę wieczystą [...]. Zdaniem Sądu drugiej instancji, nie zostało wykazane, aby doszło do pokrzywdzenia wierzyciela na skutek wniesienia opisanej nieruchomości do majątku spółki M., wobec ustalenia, że nieruchomość ta obciążona jest hipoteką przymusową celem zabezpieczenia należności, której wartość – przy równoczesnym uwzględnieniu zasad kolejności zaspokajania wierzycieli w postępowaniu egzekucyjnym – wykluczałaby w istocie możliwość zaspokojenia wierzytelności strony powodowej. Sąd Apelacyjny ustalił, że nieruchomość ta została obciążona hipoteką przymusową w kwocie 2 559 049 zł, ustanowioną na podstawie postanowienia o zabezpieczeniu majątkowym na rzecz Prokuratury Rejonowej w Gorzowie Wlkp. Hipoteka przymusowa dotyczyła zabezpieczenia grożących K. S.: grzywny w kwocie 100 000 zł oraz obowiązku uiszczenia uszczuplonych należności publicznoprawnych w kwocie 2 449 049 zł.

Wobec braku istotnych ustaleń faktycznych Sądu Apelacyjnego (którymi, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c., związany jest Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej), nie jest możliwe dokonanie oceny prawidłowości powyższego rozstrzygnięcia. Skarżący trafnie zarzucił w skardze, że w postępowaniu apelacyjnym nie ustalono, na czyją rzecz ustanowiono hipotekę przymusową i czy zabezpiecza ona te same należności publicznoprawne,

co w niniejszej sprawie. Ustalenia Sądu drugiej instancji obejmują jedynie łączną kwotę tych należności, a nie okresy i tytuły, których one dotyczą. Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Apelacyjny powinien dokonać ustaleń faktycznych w niezbędnym zakresie.

Dodatkowo zauważyć należy, że do akt sprawy złożony został odpis wyroku w sprawie karnej z 22 maja 2020 r., którym nie orzeczono zabezpieczonych świadczeń, przez co zabezpieczenie mogło upaść. Wyrok ten zapadł wprawdzie przed wydaniem zaskarżonego orzeczenia, lecz nie wiadomo, kiedy uprawomocnił się. Kwestia ta powinna również stać się przedmiotem ustaleń Sądu *meriti*, a następnie jego oceny prawnej w świetle art. 111² ust. 3 w zw. z ust. 1 u.k.w.h.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

Marcin Krajewski

Małgorzata Manowska

Ewa Stefańska

[wr]

[a.ł]